

ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Turdiyeva Gulbahor Toxirovna

*Namangan viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi,
Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar va tillarni o'qitish metodikasi kafedrasida ona tili va adabiyot
fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ona tili va adabiyot fanida qo'llaniladigan va o'quvchilarni faolligini oshiradigan turli xil metodlar, didaktik materiallar va energiyazlar aks ettirilgan.*

Kalit so'zlar: *metodlar, innovatsion, o'quvchi, dars, interfaol, samarali, mavzu*

Аннотация: *В данной статье представлены различные методики, дидактические материалы и энерджайзеры, применяемые в науке о родном языке и литературе, повышающие активность учащихся.*

Ключевые слова: *методы, инновационные, студент, урок, интерактив, эффективный, тема*

Annotation: *This article presents various methods, didactic materials and energizers used in the science of mother tongue and literature, which increase students' activity.*

Keywords: *methods, innovative, student, lesson, interactive, effective, topic*

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. Zamonaviy texnologiyalar qo'llanilgan mashg'ulotlar o'quvchilar egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga qaratilgan. O'qituvchi bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyanishiga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda, boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Bunday o'quv jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi. Dars jarayonida har xil metodlardan

foydalanish o'qituvchini izlanishga va o'quvchini o'z ustida ishlashga erkin fikrlashga undaydi. Metod shunday tanlanishi kerakki unda o'quvchi o'zini erkin tuta olishi, fikrlarini ravon aytishi, mavzuni juda yaxshi o'zlashtirilishi lozimligi muhim ahamiyatga ega. Ma'lumki, hozirgi kunda interfaol metodlarning yuzdan ortiq turi mavjud bo'lib, ularning aksariyati tajriba-sinovdan o'tib, yaxshi natija bergan. Keng qo'llaniladigan usullar – «Klaster», «Aqliy hujum», «Davom ettir», «Taqdimot», «Blits-so'rov», «Muammoli vaziyat» kabilardan foydalanib, darsda samarali natijalarga erishish mumkin. Darsning o'tilgan mavzuni so'rash qismida «Sinkveyn», «Teskari test», «Aql charxi» metodlarini, yangi mavzuni tushuntirish qismida «Insert», «Pinbord», «Zinama-zina», «Bumerang» texnologiyalarini, mavzuni mustahkamlash qismida «Venn diagrammasi», «Baliq skeleti», «Nima uchun? », «Qanday? », «Konseptual jadval», «Nilufar guli» kabi grafik tashkil etuvchilar hamda «Tushunchalar tahlili», «T-jadval», «Rezyume», «Kungaboqar», «Charxpalak» metodlarini, uyga vazifa berishda «FSMU», «Klaster», «Bo'g'inlar zanjiri», «BBB» metodlarini qo'llash dars samaradorligini ta'minlab, o'quvchilarning bilimini oshirishga yordam beradi. Ona tili darslarida ham yuqorida sanab o'tilgan interfaol metodlardan tashqari «Ha... yo'q», «Ta'rif egasini top», «Men kimman?», «Domino», «Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha», «Sirli sandiqcha metodi», «Harfni his qilish» metodlari kabi didaktik o'yinlardan foydalanish mumkin.

«Klaster» metodi. Klaster" grafik organayzeri "Fikrlarning tarmoqlanishi" degan ma'noni anglatadi. Bu metod turi o'quvchilarning biron-bir mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam berib, ularni mavzuga taalluqli tushuncha yoki aniq fikrlarni erkin va ochiq uzviy bog'langan ketma-ketlikda tarmoqlashni o'rgatadi. "Fikrlarning tarmoqlanishi" quyidagicha tashkil etiladi: 1. Xayolga kelgan har qanday fikr bir so'z bilan ifoda etilib ketma-ket yoziladi; 2. Fikrlar tugaguncha, yozishda davom etiladi va fikrlar tugasa, u holda yangi fikr kelgunga qadar biron rasm chizib turiladi; 3. Darsda imkon boricha fikrlarning va o'zaro bog'liqlik ketma-ketligini ko'paytirishga harakat qilinishi lozim.

«Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha» metodi. «Oshxona jihozlari», «Qushlar», «Uy hayvonlari va parrandalar» kabi mavzularini oʻrganishda yangi mavzuni mustahkamlash uchun mazkur metodni qoʻllash ijobiy natija beradi. Bunda mavzuga oid toʻrtta va taalluqli boʻlmagan (ortiqcha) bitta soʻz (tushuncha, fikr) beriladi. Oʻquvchilar ana shu soʻzni (tushuncha, fikr) aniqlaydilar. Yozuv ekranda koʻrsatiladi. Oʻquvchilar ortiqcha soʻzni aniqlashadi. Uy hayvonlari: sigir, qoʻy, toshbaqa, ot, it. Soʻng bu soʻzlar ishtirokida gap tuzish topshirigʻi beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya beriladi. Namuna: Ot - insonning eng ishonchli doʻsti. Oʻquvchilar tomonidan tuzilgan gaplar asosida oʻquvchilar qalbida ona tabiatga muhabbat uygʻotiladi, uy hayvonlariga nisbatan ijobiy munosabatda boʻlishga oʻrgatiladi. **«Sirli sandiqcha» metodi.** Sirli sandiqcha metodi ham oʻquvchining mantiqiy fikrlashini shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metoddan foydalanish uchun oʻquvchilar guruhlarga boʻlinadi. Oʻqituvchi doskaga 4 ta mavzu nomini ilib ular haqida hech qanday maʼlumot yozmaydi. Masalan, Soʻz turkumlaril mavzusi oʻtilganda Ot, Sifat, Son, Feʼl kabi.

Ot	Sifat	Son	Feʼl

«Tushunchalar tahlili» metodi. Bu metod quyidagicha mulohaza qilinadi. Nazorat ishi yakunlanib, baholar eʼlon qilingandan soʻng, har bir oʻquvchi nazorat daftarida oʻqituvchi tomonidan tekshirilgan va kamchiligi tuzatilgan soʻzlarni koʻchirib yozadi. Bu metod ham oʻquvchini hushyorlikka chorlash bilan bir qatorda oʻz xatosini oʻz vaqtida tushunishga va bu xatoni boshqa takrorlamaslikka olib keladi.

«Harfni his qilish» metodi. “Harfni yoki soʻzni his qilish” metodida oʻquvchilar tik turgan holatda boʻladi. Eng oxirida turgan oʻquvchi orqasiga oʻqituvchi tomonidan ruchkaning orqa tomoni bilan harf yoki soʻz yoziladi.

Keyingi o`quvchi oldingi o`quvchi orqasiga yozadi. Va shu tariqa davom etadi. Birinchi partadagi o`quvchi o`zining orqasiga yozilgan harfni his qilib sinf yozuv taxtasiga kelib yozadi. Bu metodni ko`pincha nafaqat harf shaklida 4-5 sinf o`quvchilarida qo`llash mumkin, balki 5-6 sinf o`quvchilariga ikki uch harfli so`z shaklida ham qo`llash mumkin. Darslarni samarali tashkil etishda quyidagi o`yinlardan ham foydalanish maqsadga muvofiq. «Baliq ovi», «Kim hakam», «Taqdimot-tadqiqot», «Piramida», «Matn tuzib ko`r, aqling bo`lar zo`r», «Raketa», «To`g`ri noto`g`ri», «Xatosini top», «Xotira mashiqi», «Bo`g`in», «Mo`jizalar maydonchasi», «Maqol», «So`zdan so`z yasash» o`yinlaridir. **«Baliq ovi» o`yini.** Doskaning bir tomoniga dengiz rasimi, ikkinchi tomoniga akvarium rasimi tushiriladi. Dengizda baliqlar bo`ladi. O`quvchi dengizdagi baliqlardan birini tutib uni orqa qismidagi savollarga javob beradi. Javob to`g`rib o`lsa baliqni akvariumga, noto`g`rib bo`lsa dengizga qo`yib yuboradi. **«Kim hakam» o`yini.** O`tilgan mavzuni mustahkamlash maqsadida «Kim hakam» o`yini olib boriladi. Bunda o`quvchilardan diqqat, tezkorlik, hozirjavoblik talab etiladi, O`quvchi fikrini jamlashga harakat qiladi. O`qituvchi tomonidan ma`lumotlar tezkorlik bilan o`qiladi. Bunda har bir guruh a`zolari to`g`ri ma`lumotlar uchun- «qizil kartochka», noto`g`ri ma`lumotlar uchun-«sariq kartochka»larini ko`tarishadi. Natijalarni aniqlab borish uchun har bir guruhga nazoratchilar birlashtiriladi. **«Taqdimot-tadqiqot» usuli.** Bu bosqichda har bir guruhdan bir nafar o`quvchi yangi mavzu va yangi mavzuni o`tilgan mavzular bilan bog`lash maqsadida doskada taqdimot qilishadi. O`qituvchi tomonidan yangi mavzu bo`yicha qo`shimcha ma`lumotlar berib o`tiladi. **«Piramida» o`yini.** Yangi mavzuni mustahkamlash maqsadida «Piramida» o`yini olib boriladi. Natijalar tekshiriladi noto`g`ri va takrorlangan ma`lumotlar olib tashlanadi va qolgan natijalar hisoblanadi. Eng ko`p ma`lumot yozgan guruhlar taqdirlanadi. Bunda o`quvchilar o`tilgan mavzuni egallaganlik va mavzu bo`yicha tushunchalarni o`zlashtirib olganlik darajasi aniqlash, o`z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o`zlarining bilim darajalarini baholay olish, yakka va guruhlarda ishlay olish, safdoshlarining fikriga hurmat bilan qarash, shuningdek o`z bilimlarini bir tizimga solishga o`rgatadi. **«Matn tuzib ko`r, aqling bo`lar zo`r».** O`quvchilar monitorlardan uzatilgan

rasm asosida, berilgan muddatda matn tuzishadi. Tuzilgan matnda undov, modal, taqlid soʻzlar ishlatilishi kerak. Mazmunli va undov, modal, taqlid soʻzlardan koʻp ishlatgan matn egalari gʻolib boʻlishadi. **«Raketa» oʻyini.** Doskaga raketa rasimi chiziladi, yoki, uchta raketa yasab savollar yoziladi kartochkalar ilinadi, Raketa oʻzga sayyoraga uchish uchun yuklardan xoli boʻlishi kerak oʻquvchila uch guruhga boʻlinadi, qaysi guruh aʼzolarisavollarga toʻgʻri javob bersa kartochkalar olib tashlanadi, toʻgʻri javob berilmagan kartochka raketada qoladi va u ucha olmaydi. **«Soʻzdan soʻz yasash» oʻyini.** Bu oʻyin oʻquvchilarni soʻz boyligini oshirishga, qayta xotirlashga va mantiqan fikrlashni kengaytirishga undaydi. Bu usul orqali bir soʻzdan bir necha soʻz tuzish oʻyini oʻquvchilarni ziyraklikka, hozirjavoblikka undaydi. Yozuv taxtasiga oʻqituvchi tomonidan bir soʻz yozib qoʻyiladi. Masalan: Oʻzbekiston, Zanjir... Shundan soʻng oʻqituvchi maʼlum vaqt davomida ana shu soʻz harflaridan foydalangan holda boshqa soʻz yasashlarini aytadi.. Masalan, Oʻzbekiston – oʻz, ek, bek, oʻzbek, on, Zanjir – zar, zira, arz, ariza, jar, ranj kabilar. **“Xotira mashqi” oʻyini.** Hozirjavoblik va zukkolikni oshirish maqsadida, ayniqsa birinchi tanishuv darsida qoʻllash mumkin boʻlgan oʻyin. Oʻquvchi oʻz ismini aytadi va shu ism bilan boshlanuvchi biror adib ismini aytadi. Adham -Alisher Navoiy, Bahodir-Zahiriddin Muhammad Bobur, Gavhar-Gulhaniy.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion metodlar oʻquvchilarning savodxon boʻlishiga, DTS talablariga qoʻyilgan bilim va koʻnikmalarni oson va qiziqarli egallashlarida muhim rol oʻynaydi. Dars jarayonida oʻquvchilarning diqqatini mavzuga qaratishda albatta oʻzining samarasini koʻrsatadi. Yuqorida keltirilgan interfaol metodlarni ona tili va adabiyot darslarida qoʻllash natijasida oʻquvchilarning fanga boʻlgan qiziqishlarini oshirishga, oʻzlarining fikrini erkin bayon eta olishga, atrofida gilarining fikrlarini hurmat qilishga, oʻzining nuqtayi nazarini himoya qila olish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika. /prof. M.X.Toxtaxodjayevaning umumiy tahriri ostida.- T.: "Oʻzbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2010,- 400 b.
2. Mavlonova R. va boshqalar. Pedagogika T.: Oʻqituvchi. 2010 y. 254-263 b.

3. Bobomurodova A. Ona tili ta'limi jarayonida o'yin-topishmoqlardan foydalanish. T. : Musiqa. 2009.

4.N.A. Muslimov, M. Usmonboeva, M. Mirsoliyeva — Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik —O'UM Toshkent -2016